

О. А. Матушевська,
старший викладач кафедри «Облік та аудит»
Севастопольського національного технічного університету,
аспірант Приазовського державного технічного університету

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено та розглянуто фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість промислового підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, фактори впливу, зовнішнє середовище, промислове підприємство.

Е. А. Матушевская
ОЦЕНКА ФАКТОРОВ ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ,
ВЛИЯЮЩИХ НА ЭКОНОМИЧЕСКУЮ
УСТОЙЧИВОСТЬ ПРОМЫШЛЕННОГО
ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определены и рассмотрены факторы влияния внешней среды на экономическую устойчивость промышленного предприятия.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, факторы влияния, внешняя среда, промышленное предприятие.

E. A. Matushevska
ASSESSMENT OF ENVIRONMENTAL
FACTORS AFFECTING THE ECONOMIC
STABILITY OF INDUSTRIAL
ENTERPRISE

The paper identified and discussed factors of the external environment influencing the economic stability of the industrial enterprise.

Key words: economic sustainability, environmental influences, external factors, industrial enterprise.

Постановка проблеми. Нині в Україні існують досить сильні ризики щодо погіршення фінансово-економічного становища промислових підприємств, зокрема зниження їх економічної стійкості. На рівні держави відсутня суттєва підтримка промислових підприємств, панують непосильне податкове навантаження, кабальна кредитна політика тощо.

При формуванні механізму забезпечення економічної стійкості будь-якого підприємства потребує розв'язання проблема зовнішньої адаптації. У сучасній вітчизняній та закордонній науковій літературі це питання є одним із актуальних напрямів дослідження.

Для розробки і реалізації механізму забезпечення економічної стійкості необхідно систематизувати фактори зовнішнього середовища, визначити та оцінити ступінь їх впливу на економічну стійкість промислових підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем економічної стійкості підприємств зробили Баранівська Х. С. [1], Васильців Т. Г. [2], Мартиненко В. П. [5], Махонько Г. А. [6], Сіправська Н. В. [8], Ячменьова В. М. [10] та інші. Основна увага авторів сконцентрована на сутності економічної стійкості, класифікації системи показників для її оцінки, способах управління тощо.

З аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що досі не висвітлено повною мірою питання впливу зовнішніх факторів на економічну стійкість підприємств у сучасних умовах господарювання. Науковці, звичайно, теоретично окреслюють зовнішні фактори впливу, але ступінь цього впливу та його наслідки залишаються не визначеними. Окрім того, у науковій літературі чітко не виокремлюються фактори прямої і непрямой дії, а також фактори різких та нерізких змін.

Мета статті – розглянути, систематизувати фактори зовнішнього середовища, що впливають на економічну стійкість промислових підприємств, здійснити аналіз динаміки кожного фактора для визначення більш нестійких для України.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах господарювання підприємство перебуває під постійним впливом зовнішнього середовища, яке є нестабільним, мінливим. Зовнішнє середовище безпосередньо впливає на цілі, стратегію і тактику підприємства. Серед основних рис зовнішнього середовища в умовах ринкових перетворень можна виділити динамічність, інтегрованість та різноманіття суб'єктів. Внутрішнє середовище підприємств завжди знаходиться під пильною увагою зацікавлених користувачів інформації, зокрема управлінців. Підприємство не в змозі вплинути на фактори зовнішнього середовища, але адаптуватися до його змін підприємство, особливо стійке, може.

Фактори зовнішнього середовища, що впливають на економічну стійкість промислового підприємства, доцільно класифікувати на фактори прямої та непрямой дії, різких та нерізких змін (рис. 1). Ті фактори, що різко змінюються, більшою мірою впливають на стійкість підприємства, тому й контролювати їх треба ретельніше.

Найголовнішим зовнішнім фактором, який впливає на економічну стійкість промислових підприємств, ми вважаємо контрагентів. Контрагентами для промислового підприємства можемо називати: постачальників сировини та виробничого обладнання, покупців продукції промисловості, посередників між покупцями і постачальниками, банки, бізнес-партнерів, а також державу як сторону взаємовідносин у системі сплати податків.

Основними контрагентами для промислового підприємства є постачальники, які забезпечують його матеріальними ресурсами. Від постачальників, своєю чергою, залежить якість ресурсів, ціна та техніко-технологічний рівень продукції. Несвоєчасність розрахунків між учасниками виробничого процесу і взаємозалежність порушує ритмічність виробництва, що призводить до втрати керованості та погіршення стабільності промислового підприємства. Гостра конкуренція серед постачальників ресурсів породжує цінову залежність.

Підвищення конкуренції між виробниками продукції, тобто промисловими підприємствами, може спричинити

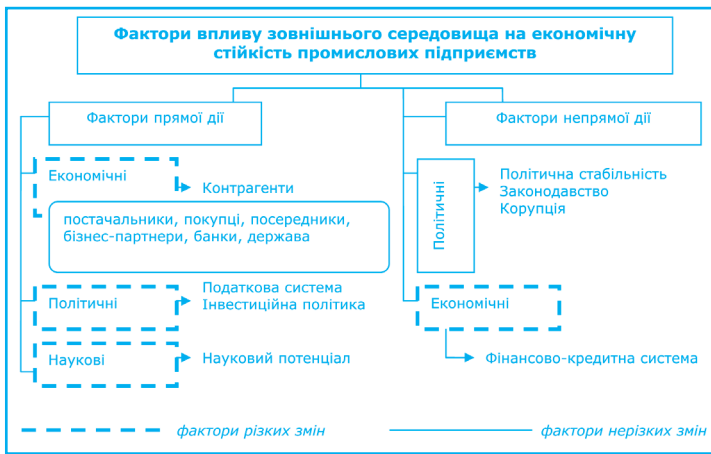

Рис. 1. Фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість промислових підприємств
Джерело: Авторська розробка

звуження обсягів ринків збуту промислової продукції, а відтак і зниження прибутку.

Платоспроможність та зацікавленість покупців промислової продукції, безумовно, також впливає на життєздатність, зокрема на економічну стійкість, економічної одиниці. Адже через відсутність попиту на продукцію промисловості й неспроможність її купити підприємство не в змозі задовольняти свої потреби та отримувати бажані фінансові результати.

Невід'ємною ланкою взаємовідносин між контрагентами є маркетингові посередники. Такі підприємства аналізують ситуацію на ринку цін, попиту і пропозиції промислової продукції та сприяють її збуту. Налагодження зв'язків із маркетинговими посередниками сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, поліпшенню його економічної стійкості.

Держава через різні органи та інститути влади, систему законодавчих та нормативних актів створює умови для функціонування підприємства, регулює і контролює його діяльність.

Фактором прямого впливу зовнішнього середовища ми також визначили податкову систему. Через нестабільність та мінливість податкового законодавства національний виробник сьогодні платить з однієї гривні прибутку 23 копійки податку. Одночасно сплачується ще значна частка обов'язкових податків та платежів. У 2011 році в Україні набув чинності Податковий кодекс, який деякою мірою полегшує діяльність суб'єктів господарювання, але така можливість існує тільки для великих підприємств, оскільки цей нормативний документ передбачає значний перелік обмежень. Відтак посилюється вірогідність збитковості промислових підприємств, про що свідчать такі дані: кожне третє підприємство в період 2010–2011 рр. працювало у збиток.

Отже, для зменшення впливу фактора «податкова система» на економічну стійкість промислового підприємства необхідно: визначення пріоритетних галузей та надання їм податкових пільг і стимулів, забезпечення тісного зв'язку податкової політики з бюджетною та грошово-кредитною політикою.

Дедалі більшу роль у роботі підприємства відіграють інвестиційні фактори, оскільки нині спостерігається згортання інвестиційної активності, відсутність умов для структурно-інноваційної перебудови й технічного переоснащення виробництва. Унаслідок погіршення інвестиційного клімату підприємство не спроможне забезпечити себе необхідними фінансовими ресурсами для

життєдіяльності та оновлення матеріально-технічної бази. Про погіршення інвестиційного клімату свідчать дані Державної служби статистики України (табл.). На жаль, з цих даних не видно джерел фінансування саме промисловості України, але можна виявити джерела фінансування інвестицій в основний капітал економіки країни. Такими джерелами є кошти державних і місцевих бюджетів, які за період 2002–2008 рр. мають тенденцію росту у фактичних цінах. У 2009 р. порівняно із 2008 р. фінансування основного капіталу знизилось практично вдвічі. Фінансування основного капіталу у 2010-му та 2011 рр. за рахунок державного і місцевих бюджетів не досягнуло навіть рівня 2008 р., що вказує на вкрай важку ситуацію для господарюючих суб'єктів України. Підприємства промисловості мають значно вищу фондомісткість, ніж підприємства інших галузей, і саме вони в першу чергу потребують інвестицій в основний капітал.

Окрім того, джерелами фінансування як капітальних інвестицій, так і інвестицій в основний капітал є кредити банків, власні кошти підприємств та кошти іноземних інвесторів. Темп зниження фінансування у 2010 р. порівняно із 2008 р. за рахунок іноземних інвесторів склав 45%, що також свідчить про неспроможність забезпечити підприємства необхідними фінансовими ресурсами. Протягом періоду, що аналізується, основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал залишаються власні кошти підприємств, а основним джерелом власних коштів – прибуток [7]. Зважаючи на те, що більшість промислових підприємств нині є збитковими, доходимо висновку про неможливість фінансувати свою діяльність за власні кошти.

Отже, для поліпшення інвестиційного клімату та зменшення впливу фактора «інвестиційна політика» на економічну стійкість промислового підприємства потрібно: на державному рівні запровадити систему страхування інвестиційних ризиків для збільшення інвестицій у промисловість, створити ефективну державну інвестиційну політику. Окрім того, необхідно забезпечити прозорість державної інвестиційної політики та, безумовно, заохочувати іноземних інвесторів. Державна система страхування інвестиційних ризиків мінімізує ризик щодо отримання прибутків інвесторів.

Водночас, слід зауважити, що ряд позитивних кроків для поліпшення інвестиційного клімату в Україні вже зроблено, зокрема: надані рівні умови іноземним і вітчизняним інвесторам, створено правове поле для інвестування, у випадку припинення інвестиційної діяльності держава гарантує повернення інвестицій, Указом Президента України від 26.01.2011 р. № 173/2011 затверджено персональний склад Ради вітчизняних та іноземних інвесторів [4, с. 11–14].

За дослідженнями Томаревої В. В., місто Севастополь відноситься до регіону із «низьким залученням інвестицій порівняно з економічним розвитком», займаючи 10 місце в рейтингу за економічним розвитком, 22-е – за інвестиційним напрямом і використанням інвестиційного потенціалу серед 27 можливих місць [9]. Оскільки ми передба-

Таблиця

Інвестиції в основний капітал промисловості України за джерелами фінансування, 2002-2011 рр.

Показник	Рік									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Січень-вересень 2011
Інвестиції в основний капітал, млрд. грн.	15,1	19,7	28,2	35,0	44,8	64,3	76,6	57,7	58,6	52,9
Темп приросту, %	-	30,53	42,91	24,26	27,90	43,61	19,08	-24,75	1,56	-9,64

Джерело: Складено автором на основі [9]

часом тісний зв'язок та вплив факторів зовнішнього середовища, то можна стверджувати, що на інвестиційну політику впливають і політична нестабільність, і нестабільність законодавчої бази, і фінансово-кредитна політика, і корупція.

Усі вищезазвані фактори суттєво впливають на економічну стійкість промислового підприємства, тому доцільно їх віднести до факторів різних змін.

Ми погоджуємося з думкою Сіправської Н., яка, досліджуючи фактори впливу на діяльність машинобудівних підприємств, відзначає: «Закріплення позитивної динаміки у 2010 році остаточно засвідчило вихід економіки України з фази рецесії та перехід до фази активного відновлення виробництва. Причинами поживлення виробництва стали не тільки покращення світової кон'юнктури, а й поступове покращення внутрішньої економічної ситуації» [8, с. 129].

Про такий фактор впливу, як політична нестабільність, можна зазначити, що це є досить делікатним питанням. Але можливо стверджувати, що наслідками політичної нестабільності є високий рівень тінізації економіки, несприятливі умови для інвестування.

Одним із істотних факторів впливу непрямої дії на функціонування підприємства нами визначено зміни в законодавчій базі України. Наприклад, суднобудівна галузь України, яка визнана пріоритетною галуззю, через нестабільність законодавчої бази залишилася фактично без підтримки держави. Більшість суднобудівних підприємств унаслідок зниження попиту на свою продукцію та збільшення конкуренції перекваліфікувалася в судноремонтні підприємства. Тож ми вважаємо, що для виправлення ризикової ситуації потрібно на державному рівні здійснювати підтримку цієї галузі шляхом надання певних пільг.

На економічну стійкість промислових підприємств впливає також науковий потенціал галузі, який у сучасних умовах господарювання визначається як низький. Наслідками незадовільного наукового потенціалу є зниження ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції промисловості, зменшення фінансових результатів діяльності, неспроможність за відсутності необхідних коштів прискорити технологічну модернізацію галузі. Свідченням низького наукового потенціалу промисловості є зменшення організацій, які займаються науковими дослідженнями.

Для активізації та поліпшення наукового потенціалу промисловості України, зменшення впливу фактора «науковий потенціал» на економічну стійкість промислового підприємства необхідно: відновити підготовку кваліфікованих кадрів для промисловості, модернізувати систему організації наукових досліджень, підвищити престиж інте-

лектуальної праці, надати державну підтримку підприємствам, які займаються науковими дослідженнями, стимулювати інноваційну діяльність.

На економічну стійкість промислових підприємств значний вплив справляє фактор «фінансово-кредитна політика». Проявами такого впливу є подорожчання кредитних коштів, зменшення державного фінансування внаслідок обмеженості бюджетних фінансів, невідповідність розмірів кредитних ресурсів сучасним потребам українських підприємств, інфляційні процеси. Наслідками такого становища є: знецінення активів підприємств, їх збитковість, банкрутство і ліквідація, зростання цін на продукцію промисловості.

Беручи до уваги інфляційні процеси в економіці України, індекси промислової продукції та їх зв'язок зі збитковістю промислових підприємств, можна стверджувати, що динаміка цих процесів є подібною і вони корелюють між собою. Інфляційні зміни за період 2006–2011 рр. (рис. 2) були неоднорідними: істотне підвищення рівня інфляції у 2008 р. змінилося його різким падінням на 10% у 2009 р. і уповільненням аж до 2011 р., що є позитивною динамікою.

Отже, від інфляційних процесів (підвищення загальної рівня цін) залежить цінова політика підприємств промисловості, оскільки із зростанням ціни на сировину для промисловості дорожчає і власне продукція цієї галузі.

Для зменшення впливу фінансово-кредитної політики на економічну стійкість необхідно відновити банківське кредитування реального сектору з пільговими умовами для промисловості, а держава має виступати гарантом при наданні кредитів.

Стосовно такого фактору впливу на економічну стійкість господарюючих суб'єктів, як корупція, надзвичайно слушну думку та вагомий докази висловлюють експерти фонду «Ефективне управління» у звіті про конкурентоспроможність регіонів України 2011. У розділі «Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу» наведено результати опитування керівників підприємств України, більшість із яких відвели фактору корупції третє місце. У цій роботі зазначено, що корупція як проблемний фактор впливає на ведення бізнесу в розмірі 15%. При цьому частка респондентів, які зазначили цей фактор як проблемний, складає 57% у цілому по Україні та 55% в середньому по галузі промисловості [3, с. 26].

Схожої думки дотримується і науковець Васильців Т. Г., який у своїй монографії зазначає: «Найбільш значними перешкодами на шляху розвитку підприємництва в Україні є корупція в органах державної влади та місцевого самоврядування і надмірне податкове навантаження» [2, с. 168].

Якщо всі вищезазвані фактори розглядати як складові макрооточення, то між ними можливо прослідити взаємозв'язок, взаємообумовленість та вплив один на одного. Наприклад, зміна одного фактора спричинює зміну іншого. Ступінь впливу залежить також від розміру підприємства, його територіального розташування.

Висновки. Таким чином, у статті систематизовано фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість промислових підприємств за допомогою сканування середовища, що здійснювалося на основі аналізу наукової та статистичної інформації.

Факторами прямої дії на економічну стійкість промислових підприємств визначено деякі економічні (контрагенти), політичні (податкова система, інвестиційна політика) та наукові (науковий потенціал) фактори. Водночас виявлено, що вони є факторами різних змін, які найбільшою мірою впливають на стійкість підприємства. У сучасних умовах господарювання ці фактори необхідно контролювати і ретельно аналізувати. Факторами непрямої дії та нерізких змін ми визначили деякі політичні фактори, якот: політична стабільність, законодавство, корупція.

Систематизувавши фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість промислових підприємств, у подальшому ми матимемо можливість розробити механізм забезпечення їх економічної стійкості.

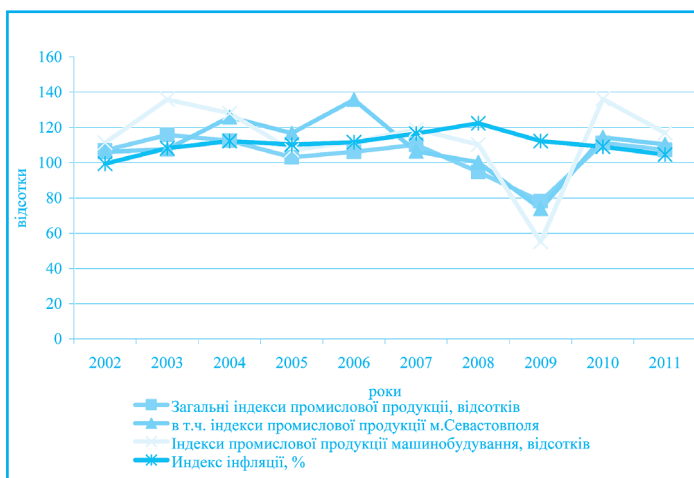

Рис. 2. Динаміка індексів інфляції та промислової продукції, 2002–2011 рр.

Джерело: Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [7]

Література

1. Баранівська Х. С. Класифікація стійкості підприємства [Електронний ресурс] / Х. С. Баранівська. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_em/2010_7_1/8.pdf
2. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011. На зустріч економічному зростанню та процвітанню [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.feg.org.ua
4. Інформація щодо інвестиційного клімату в Україні станом на 01.07.2011 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua/>
5. Мартиненко В. П. Фактори економічної стабільності промислових підприємств / В. П. Мартиненко // Вісник Української академії банківської справи. – 2001. – № 10. – С. 55–59.
6. Махонько Г. А. Економічна стійкість підприємств видавни-

- чо-поліграфічної галузі: підходи до оцінювання [Електронний ресурс] / Г. А. Махонько. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua
7. Наукова та інноваційна діяльність за період 1990–2010 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Сіправська Н. В. Аналіз та оцінювання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на діяльність підприємств машинобудування на сучасному етапі / Н. В. Сіправська // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1(30). – С. 127–132.
9. Томарева В. В. Оцінка інвестиційного клімату регіонів [Електронний ресурс] / В. В. Томарева. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/>
10. Ячменева В. М. Обоснование управленческих решений, обеспечивающих экономическую устойчивость предприятий / В. М. Ячменева, Ю. Г. Лозыченко // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 88 – С. 139–143.

Стаття надійшла до редакції 7 березня 2012 року

УДК 339.378 (477) : 330.43

О. В. Окунєва,
аспірантка кафедри маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»

МОДЕЛІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто роздрібну торговельну мережу в Україні як об'єкт наукових досліджень, її поточний стан, структуру та сутність процесів реструктуризації. Виявлено ключові макроекономічні фактори розвитку мережі й досліджено інвестиційну привабливість галузі. Обґрунтовано її соціально-економічне значення для населення. Розкрито вплив низки факторів на торговельну мережу, за допомогою кореляційно-регресійного аналізу визначено найбільш вагомі серед них. Представлено моделі сучасного розвитку роздрібно́ї торгівлі.

Ключові слова: роздрібна торгівля, торговельно-посередницькі підприємства, кореляційно-регресійний аналіз.

О. В. Окунєва
МОДЕЛИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ
ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ТОРГОВО-ПОСРЕДНИЧЕСКИХ
ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрена розничная торговая сеть в Украине как объект научных исследований, ее современное состояние, структура и сущность процессов реструктуризации. Определены ключевые макроекономические факторы развития сети и исследована инвестиционная привлекательность отрасли. Обосновано ее социально-экономическое значение для населения. Раскрыто влияние ряда факторов на развитие торговой сети, с помощью корреляционно-регрессионного анализа определены наиболее значимые из них. Представлены модели современного развития розничной торговли.

Ключевые слова: розничная торгівля, торгово-посередницькі організації, кореляційно-регресійний аналіз.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання роздрібна торгівля є сферою підприємницької діяльності суб'єктів господарювання [1; 2], формою організації товарного ринку [3, с. 187], посередницькою структурою розподілу [4, с. 562] та місцем прийняття рішень про купівлю споживчих товарів. Реалізація завдань її функціонування в рамках вищепредставленої позиції потребує врахування наукових надбань у сфері інфраструктури товарного ринку, маркетингової політики розподілу і теорії споживчої поведінки.

O. V. Okuneva
THE MODELS OF
MODERN DEVELOPMENT OF NATIONAL
RETAIL AND TRADE ENTERPRISES

The article highlights the retail trade in Ukraine as an object of scientific research, its current state, the structure and the essence of processes of restructuring. Identified the key macroeconomic factors of its development and investment attractiveness of the industry is studied. The socio-economic importance for society is investigated. Revealed the influence of various factors on the development of trade network, the most significant of them were identified by means of correlation-regression analysis. The models of modern retail development have been presented.

Key words: retail trade, econometric models, correlation-regression analysis.

Огляд галузі на макроекономічному рівні дозволяє обґрунтувати характер та особливості структурних процесів у ній, визначити місце кожного окремого суб'єкта діяльності та перспективу його розвитку. Орієнтуючись на загальноосвітні перспективи ведення бізнесу, сучасні торговельні підприємства змінюють наголос у власних функціях, намагаючись адаптувати проєкцію актуального стану ринку до споживача у формі асортиментної політики. Це, відповідно, вимагає від торговельних підприємств швидкої реакції на ринкові зміни, утримання активної ролі